

z nich są nieco bogatsze, a populacje tworzą osobniki we wszystkich klasach wiekowych. Oba stanowiska należy zabezpieczyć przed destruktywną działalnością człowieka. Wydaje się, że najlepszą formą dla ich zachowania byłby rezerwat. Proponuję więc utworzyć tu dwa rezerwaty przyrody: „Zadziele Janowickie” i „Wąwóz Lubiński”.

Marcin A. Piątek

PIŚMIENNICTWO

Bróz E., Przemyski A. 1987. Wymieranie gatunków z rodzaju *Polystichum* paprotnik na obszarze Prowincji Niżowo-Wyżynnej Polski. *Chrońmy Przyr. Ojcz.* 43 5–6: 17–30.

Piątek M. A. 1994a. Walory przyrodnicze projektowanego rezerwatu „Uroczysko Wróblowice” na Pogórzu Ciężkowickim. *Chrońmy Przyr. Ojcz.* 50, 6: 60–66.

Piątek M. A. 1994b. Chronione i rzadkie gatunki grzybów znalezione na Ziemi Tarnowskiej. *Chrońmy Przyr. Ojcz.* 50, 5: 80–83.

Piątek M. A. 1994c. Stanowiska rzadkiego grzyba czaraki szkarłatnej *Sarcoscypha coccinea* na Pogórzu Ciężkowickim. *Wszechświat* 95, 10.

Różański W., Bodziarczyk J., Kucharzyk S., Zwydak M. 1993. *Waloryzacja przyrodnicza Pasma Styru i Mogiły na Pogórzu Rożnowskim*. Maszynopis, Archiwum Urz. Woj. w Tarnowie.

Wojewoda W., Ławrynowicz M. 1992. *Czerwona lista grzybów wieloowocnikowych zagrożonych w Polsce*. W: *Lista roślin zagrożonych w Polsce* (red. Zarzycki K., Wojewoda W., Heinrich Z.). Wyd. 2, Inst. Bot. im. W. Szafera PAN, Kraków.

OCHRONA ZWIERZĄT

Jeszcze w sprawie ochrony gatunkowej pszczoł dziko żyjących (*Hymenoptera*, *Apoidea*)

Przed kilkoma laty proponowałem, aby objąć ochroną gatunkową wszystkie pszczoły dziko żyjące. Dałem temu wyraz w artykule zamieszczonym w „Chrońmy Przyrodę Ojczystą” (Banaszak 1990) i odpowiednim piśmie, skierowanym do Departamentu Ochrony Przyrody MOŚZNiL, z dnia 10 kwietnia 1991 r. Choć Departament Ochrony Przyrody nadał sprawie właściwy, oficjalny bieg, moja propozycja nie spotkała się, o ile wiem, z pozytywną akceptacją części członków Państwowej Rady Ochrony Przyrody.

Zdaję sobie sprawę z małej skuteczności prawnej ochrony gatunkowej, szczególnie drobnych i trudnych do identyfikacji gatunków. To prawda, że poprawną identyfikację większości pszczoł może przeprowadzić tylko kilku specjalistów w naszym kraju. Trywializując, można by powiedzieć, że ustawa o ochronie przyrody dotyczyłaby tylko tych kilku najlepszych znawców grupy. Zresztą z podobną argumentacją wystąpił niedawno przeciwnik ochrony gatunkowej drobnych zwierząt, prof. Pierre Rasmont (1995), na bydgoskiej konferencji poświęconej zmianom fauny w Europie. Argument ten, być może, jest powodem istnienia tak małej liczby chronionych pszczoł i innych błonkówek w różnych krajach europejskich (Collins 1987, Gauld et al. 1990).

Moja dotychczasowa argumentacja za ochroną wszystkich pszczoł sprowadzała się do trzech zagadnień: a) wyjątkowego znaczenia *Apoidea* jako zapylaczy roślin, b) znacznego zagrożenia tych owadów (na czerwonej liście blisko 50% fauny krajowej) i c) zwrócenia uwagi społeczeństwa na tę ważną, pod względem biocenotycznym i gospodarczym, grupę zwierząt.

W ostatnich mniej więcej pięciu latach zarówno w Polsce, jak i w innych krajach europejskich, dziko żyjące pszczoły stały się wartością ekonomiczną i zaczęto nimi handlować. Dotyczy to na razie jednego gatunku trzmiela ziemnego *Bombus terrestris*. Do Polski każdego roku różne firmy importują uliki z rodzinami tego gatunku, nad czym próbuje zapanować Departament Ochrony Przyrody. Trzmielę są jednak gatunkami prawnie chronionymi i Ministerstwo może tutaj mniej lub bardziej skutecznie sprawować kontrolę. Ponieważ jednak na świecie prowadzi się bardzo intensywnie badania nad „udomowieniem” również innych błonkówek, należy się wkrótce spodziewać obrotu handlowego większą liczbą gatunków nie objętych ochroną prawną. Będzie to sytuacja łatwiejsza dla importera, nie zaś dla podmiotu sprawującego nadzór nad handlem zwierzętami.

Nie bez znaczenia jest też fakt, że z uwagi na zapotrzebowanie na rodziny trzmielę, handel nimi i dość znaczne zyski miejscowi pseudohodowcy podejmują niepokojące praktyki wylapywania matek trzmielich i próbują je osiedlać w ulikach. Takie zabiegi skazane są zawsze na niepowodzenie: niefachowcy nie są w stanie rozróżnić właściwych gatunków trzmieli oraz zapanować nad ich hodowlą. Pojawiają się również pogłoski o wylapywaniu matek trzmielich i ich przemycaaniu na Zachód. Należy te naganne zjawiska rozpoznać i znaleźć środki zaradcze.

Reintrodukcja gatunków może być oczywiście zabiegiem korzystnym, zwiększającym stan pogłowia owadów zapylających. Jest tylko jeden warunek: zawsze musimy mieć pewność, że chodzi o wprowadzenie gatunków rodzimych!

Biorąc pod uwagę przedstawione wyżej nowe zaistniałe fakty, uważam, że moją wcześniejszą propozycję w pierwszym etapie jej realizacji należy ograniczyć do gatunków mogących w najbliższym czasie być przedmiotem obrotu handlowego. Chodzi tutaj o te, które mają największe znaczenie jako zapylacze roślin uprawnych, są stosunkowo łatwe do identyfikacji i które już dziś próbuje się hodować dla celów rolniczych lub mogą być zastosowane dla celów rolniczych.

Proponuję zatem objęcie ścisłą ochroną gatunkową 36 następujących gatunków dziko żyjących pszczoł *Apoidea* (nazwy gatunkowe za Banaszakiem 1991):

Rodzina: Smuklikowate – *Halictidae*

Rodzaj: Wigorzycyk – *Rhophitoidees* Schenck. 1861

1. *Rhophitoides canus* (Eversmann, 1852)

Rodzina: Miesierkowate – *Megachilidae*

Rodzaj: Makatka – *Anthidium* Fabricius. 1804

2. *Anthidium florentinum* (Fabricius, 1775)

Rodzaj: Wałczatka – *Heriades* Spinola, 1808

3. *Heriades crenulatus* Nylander, 1856

4. *Heriades truncorum* (L., 1758)

Rodzaj: Nożycówka – *Chelostoma* Latreille, 1809

5. *Chelostoma campanularum* (Kirby, 1802)

6. *Chelostoma distinctum* Stoeckhert, 1929

7. *Chelostoma florissomne* (L., 1758)

8. *Chelostoma fuliginosum* (Panzer, 1798)

9. *Chelostoma foveolatum* F. Morawitz, 1868

10. *Chelostoma ventrale* (Schletterer, 1889)

Rodzaj: Murarka – *Osmia* Panzer, 1806

11. *Osmia rufa* (L., 1758)

12. *Osmia caerulescens* (L., 1758)

Rodzaj: Murarka – *Hoplitis* Klug, 1807

13. *Hoplitis leucomelaena* auct.

Rodzaj: Błyszczka – *Metallinella* Tkalcu, 1966

14. *Metallinella brevicornis* (Fabricius, 1798)

Rodzaj: Miesierka – *Megachile* Latreille, 1802

15. *Megachile alpicola* Alfken, 1924
16. *Megachile analis* Spinola, 1808
17. *Megachile bombycina* (Pallas) Radoszkowski, 1874
18. *Megachile centuncularis* (L., 1758)
19. *Megachile circumcincta* (Kirby, 1802)
20. *Megachile ericetorum* Lepeletier, 1880
21. *Megachile genalis* Morawitz, 1880
22. *Megachile lagopoda* (L., 1761)
23. *Megachile lapponica* Thomson, 1872
24. *Megachile leachella* Curtis, 1828
25. *Megachile ligniseca* (Kirby, 1802)
26. *Megachile maacki* Radoszkowski, 1874
27. *Megachile maritima* (Kirby, 1802)
28. *Megachile nigriventris* Schenck, 1870
29. *Megachile octosignata* Nylander, 1852
30. *Megachile pilidens* Alfken, 1923
31. *Megachile pyrenaica* Perez, 1890
32. *Megachile rotundata* (Fabricius, 1784)
33. *Megachile versicolor* Smith, 1844
34. *Megachile willughbiella* (Kirby, 1802)

Rodzina: Porobnicowate – *Anthophoridae*

Rodzaj: Porobnica – *Anthophora* Latreille, 1803

35. *Anthophora plagiata* (Illiger, 1806)
36. *Anthophora plumipes* (Pallas, 1772)

Józef Banaszak

PIŚMIENNICTWO

Banaszak J. 1990. O ochronę gatunkową wszystkich pszczół dziko żyjących (Hymenoptera, Apoidea). Chrońmy Przyr. Ojcz. 66, 1: 5–8.

Banaszak J. 1991. A checklist of the bee-species (Apoidea) of Poland with remarks to their taxonomy and zoogeography. Acta Univ. Lodz., Folia Zool. Anthr. 7: 15–66.

Collins N. M. 1987. Legislation to conserve insects in Europe. Amateur Entomologists' Society Pamphlet No. 13, London, pp. 80.

Gauld I. D., Collins N. M., Fitton M. G. 1990. L'importance biologique et la conservation des hymenopteres en Europe. Conseil de l'Europe, Strasbourg, pp. 52.

Rasmont P. 1995. *How to restore the apoid diversity in Belgium and France? Wrong and right ways or the end of protection paradigm? W: Changes in fauna of wild bees in Europe* (ed. Banaszak J.). Pedagogical Univ. Bydgoszcz, pp. 53–63.

Bocian biały *Ciconia ciconia* we wschodniej części Bieszczadów Zachodnich i Gór Sanocko-Turczańskich w latach 1980–1995

Bocian biały jest w Polsce średnio liczny gatunkiem lęgowym (Tomiałojć 1990). W 1984 r. stwierdzono w naszym kraju około 30 500 par, co stanowi 29% populacji europejskiej. Jednak porównanie wyników cenzusów wykonanych w latach 1974 i 1984 wykazało spadek liczebności tego gatunku w Polsce o około 3500 stanowisk (Profus 1994). Ubytek 11,5% krajowej populacji (najliczniejszej w świecie) w przeciągu 10 lat jest faktem bardzo niepokojącym. Wyniki liczeń bocianów i ich gniazd w latach 1993–1995 na niektórych wybranych powierzchniach próbnym zlokalizowanych w różnych częściach Polski wykazały, że stan liczebny tego gatunku poprawił się (np. Kuźniak 1995, Sobasz i Profus 1995 i in.).

Pierwszą inwentaryzację na terenie obecnych Bieszczadów i Gór Sanocko-Turczańskich przeprowadził Eugeniusz Janota w latach 1875–1876, rozsyłając ankiety do szkół w ówczesnej Galicji (Profus 1993). Następnie w 1934 r. na terenie dawnego województwa lwowskiego liczenie prowadził Wodzicki (1935). Możliwość wykorzystania tych danych do porównań jest ograniczona ze względu na zmianę granic państwa i nowy podział administracyjny wewnątrz kraju. Przydatna jest natomiast mapa przedstawiająca rozsiedlenie gniazd bociana w dawnym woj. lwowskim, na której zaznaczono główne miejscowości oraz liczbę stwierdzonych „bocianisk”.

Celem niniejszej pracy jest przedstawienie wyników obserwacji nad populacją bociana białego w przeciągu ostatnich 15 lat na terenie 3 gmin: Ustrzyki Dolne, Czarna, Lutowiska, stanowiących wschodni fragment Bieszczadów i Gór Sanocko-Turczańskich, a w szczególności liczebności, efektów lęgowych i rozmieszczenia gniazd oraz próba oceny przemian, jakie zaszły w tym czasie. Obszar trzech gmin: Ustrzyki Dolne (394 km²), Czarna (185 km²) i Lutowiska (476 km²) zajmuje łączną powierzchnię